

Oponentský posudek diplomové práce předložené katedře Starého zákona UK ETF

Lukáš Klíma, Nástin číselných funkcí v Tenachu, diplomová práce předložená 28.5. 2007. Vedoucí práce: doc.ThDr.Martin Prudký

I. Shrnutí práce

Předložená etuda na téma logotechnika a její konkrétní projevy ve Starém zákoně je pozoruhodným příspěvkem do rozhovorů o výkladu Starého zákona. Autor si stanoví trojí úkol. V první kapitole (str.6-32) zkoumá "gematrický zřetel" vybraných sz pasáží. Ve druhé kapitole (str. 33-44) dokládá číselné struktury jakožto kompoziční organizátory některých textů. Ve třetí kapitole (str. 45-58) se věnuje zvěstnému významu v textu použitých číslovek.

Práci otevírá diskusí o etymologii slova gematrie (řecké *geometria* nebo *gramateia*, str.7), v práci pak pracuje s jednoduchou definicí gematrie jako "počítání hodnoty písmen", fungující ovšem pouze v hebrejském, resp. aramejském textu SZ. Jelikož mu v této části jde o to, aby doložil gematrický ohled v produkční fázi textu, nevyhne se úvahám o jeho dataci. Vychází nejprve z názoru, podle něhož se s gematrickou praxí setkáváme až v době helénismu. Zmiňuje hypotézy vzniku textu Finkelsteinovu, Blumovu, Crüsemannovu aj., poté však vtahuje do hry jednu z vrcholných autorit celé práce, Clase Schedla, (str.9) a s odvoláním na J.-J. Glassnera pro numerické spekulace nárokuje archaičnost, sahající až do 2.tisíciletí a. Pak se ale vrací k archeologicky doloženému tvrzení, že *terminus ad quem* gematrické praxe, resp. numerického použití písmen, představuje přelom 2.a 1.stol.a. V kapitole o exegetickém významu gematrie ovšem nenalezneme takřka nic o jejím významu. Zato tuto praxi dokládá na straně církve (v listu Barnabášově, v době renesance). Teprve v závěru kapitoly přiznává střízlivě a v návazání na rabínskou hermeneutiku, že jde o metodu doplňkovou, dokládající již odjinud známé a obvyklé. Kapitola 1.4.2. "Kosmologický význam gematrie" beze slova varování přeskakuje z produkční do recepční fáze textu. Uvádí zajímavé doklady o gematrické exegezi, jak ji provádí rabínská literatura a Sefer Jecira. Pak se opět vrací k vlastnímu biblickému textu a všímá si dvojžalmu 9-10. Konstatuje zde souvislost mezi formální stránkou dvojžalmu (narušeným akrostichem) a jeho tématem (konání svévolníků): "Pořadí písmen alefbety je tedy výrazem uspořádanosti světa, ve kterém vládne Hospodin." Následuje zmínka o Iz 40,12 (str. 17). Zde však není zřejmé proč, neboť numerická argumentace v tomto verši prostě chybí, takže hovořit o "vyjádřenosti v číselných výrazech" dle názoru oponenta nelze. V dalším odstavci uvádí další možnosti uplatnění "gematrického zřetele". Přejímá tezi Bernd Diebnera, že konsonant ך, mající číselnou hodnotu 5, přidaný do jména Abramovi i Saraj, symbolizuje "pentateuchizaci" (dle autora na str.24 jde spíše o "quintizaci") hrdinů. Od str.19 předkládá skutečné gematrické uchopení jmen hrdinů a jejich kvalifikaci na základě číselných hodnot. Tezi o gematrickém ohledu při utváření písmen dokládá např.skutečností, že číselná hodnota jmen Abram a Hagar v Gn 16,16 je rovná číselné hodnotě jména Jišmael (str.21). Následuje rozbor pseudepigrafního textu Jub 2,22,23 a jeho numerických údajů. Pro jeho ústřední číslovku 22 a pro číslovku 7 hledá autor korespondence v textu SZ. Přemýšlí o počtu vyvedených synů Izraele. V Ex 12 a Nu 11 jich je 600 tis, jinde

se tento počet lehce liší. Autor tyto odchylky vysvětluje gematrisko-zvěstnými ohledy: např. údaj 603 (totiž tisíců) odpovídá numericky hebrejskému *bnej jisrael*. Pokračuje úvahou o číselných aspektech Božích. Na rovině hebrejského textu SZ připomíná Boží jedinnost. Obsáhle se věnuje počtu 13 jakožto "Jahwezahl" (Oskar Fischer), toto číslo shledává jako jeden z organizačních principů v abrahamovském cyklu. Gematriskou souvislost nachází ve dvojitým způsobu psaní jména David (דוד DtrG, hodnota 14, a דודד chronistickém díle, hodnota 24) i v kolísání v psaní jména Uzova v 2S 6 (diskvalifikace Uzy neoprávněně se dotknuvšího navracející se truhly přesunutím ze sféry Jahwezahl 13 do sféry zlověstného dne Hospodinova).

Mnohem útlejší 2.kapitola práce je věnovaná vlivu číselných údajů na strukturu textu. Vychází od známých příkladů sedmičetného uspořádání tzv. první zprávy o stvoření, uvádí méně známý řád obětování o svátku Sukót v Nu 29,12-32 a jeho sestupný počet obětovaných býčků (od 13! prvního dne do 7! dne posledního, dávajících dohromady 70! býčků). Věnuje se otázce cíleného počtu slov (str.34), zde výslovně navazuje na C.Schedla a jeho následovníka, Rüdigerera Heinzerlinga, referuje o jeho interpretaci termínu *toledot* v Gn 5 jako signálu pro uplatnění poetické funkce textu. Spojením gematrie a počítání slov, vykazujících rekurenci číslovky 365, dochází ke zvýraznění Henocha. Všimá si "zkušebního" charakteru číslovky 40. Přemýšlí o rozhraní první a druhé zprávy o stvoření (Gn 2,4). Oproti masoretské tradici i převažujícímu badatelskému stanovisku považuje půverš Gn 2,4a za závěr zprávy první, nikoli za začátek druhé. Všimá si toho, že eschatologicky otevřené oddíly v Iz 56 a 66 mají tolik slov, kolik je dle Est 1,1 podmaněných národů perské říše, a jsou uspořádány chisaticky. Zabývá se Jonášovým žalmem (Jon 2), přejímá postřeh Jiřího Beneše o centralitě slova חרבח (skutečně takto a nikoli *chašub*, jak omylem uvádí na str. 40) a všimá si, že je zarámováno vždy trojnásobkem 13, "Hospodinova čísla." U žalmů 23, 127 a 67 nalézá rysy koncentrické stavby. V závěru kapitoly rozebírá jev analogický cílenému počtu slov: cílený počet písmen. Exponuje ho na textu Desatera v podání Ex 20, jenz má 613 písmen.

Závěrečná kapitola se věnuje zvěstnému významu čísel. Opět se obrací ke genealogiím Gn 5 a k údajům o délkách vlády jednotlivých králů v 1Kr a 2Kr a hledá v jejich údajích významuplné číslovky. Let vlády králů je 430, stejně jako let izraelského otroctví v Egyptě (Ex 12,40n). Autor si dále všimá číslovky 480 jako násobku 40 (zkouška) a 12 (kmeny Izrale), frekventované v knize Sd; číslovky 70 důležité v Zadních prorocích a ve Spisech a číslovky 7 oblíbené v apokalyptice. Důležitou roli ve fázování dějin hraje v knize Jubilejí číslovka 49 (7x7, jedno jubileum), jejím záporným opakem je 3 a pů roku, "zlomená sedma." Naopak Deastero, postavené na desítce, implikuje v navázání na Jana Hellera spíše civilní nežli náboženský kontext (oproti šekemskému dodekalogu Dt 27,15-26). Naposledy pak se zastaví u Jóbovy restituice, která je ve všech případech dvojnásobná, toliko v případě Jóbových potomků zůstává u původního počtu. Autor tuto nepravidelnost vysvětluje tím, že u Jóbových dětí nejde o pohou náhradu a satisfakci, ale o nepřímý náznak vzkříšení. K němu ostatně ukazuje i dodatek řeckého pokračování posledního verše knihy Jób.

II. Hodnocení věcné

Autor v práci předložil téma, hraničící s obskurností. Podařilo se mu udržet věcný tón a přesvědčivě doložit jeho jistou relevanci logotechniky při výkladu Písma. Činí tak kultivovaným a střizlivým jazykem. Základním východiskem práce je představa, že v nábožensky tak frekvetnovaném textu, jakým SZ je, korespondují formální rysy tohoto textu s jeho obsahem. Z mnoha možných korespondencí formy a obsahu sleduje autor korespondenci numerickou. Práce prozrazuje autorův dlouholetý zájem a obsahuje množství

pozoruhodných a pracně získaných exegetických závěrů. Je škoda, že tento postup nezakreslil podrobněji do dobových reálií (zejména by bylo lze očekávat pojednání možných vlivů pytagorejství na produkci a recepci textu Hebrejské bible) a do soudobého literárně-teoretického diskursu (pojmut funkci čísel jako aplikaci poetické funkce). Závažnější nedostatek spatřuji v tom, že z textu není zřetelné, které gematrické či šířeji numerické úvahy jsou autorovy vlastní – pak by šlo o objev hodný publikace v mezinárodním měřítku – a které přebírá od citovaných stoupců logotechniky (takto např. analýza Ž 9 a 10, str. 16, viz <http://www.labuschagne.nl/psalms.htm>, v práci zmíněno až v seznamu literatury). Podobně objevná je funkce číslovky 13 v abrahámovském cyklu v Gn (zejm na str. 28), z textu ale není zřejmé, do jaké míry jde o referát závěrů Oskara Fischera a do jaké autorův vlastní nález. Podobnou výhradu lze uvést i ohledně zajímavé pasáže o gematrickém významu dvojího psaní jména David a Uza (str 31), o sestupné číselné řadě v Nu 29 aj.

Níže uvádím některé další drobné výhrady:

Kapitola 1.4.2. činí nepřiznaný skok v tom, že již nejde o gematrii v době vzniku textu, jak bylo nahlášeno v úvodu práce, ale o gematrické vykladačské postupy v rabínské literatuře a v Sefer Jecira. Tento kabalistický spis je citován v překladu přes angličtinu, nezmiňen překlad Novotného z r. 1982. V práci na UK ETF by spis zasloužil stručné uvedení. Na str. 40 cituje v poznámce rabínskou exegezi Jonáše z PRE, neuvádí, ale, z které edice cituje a kdo je autorem překladu.

Také úvahy o souvislosti formy (porušený akrostich) a obsahu (když je řeč o svévolnicích) v dvojžalmu 9-10 (str. 16n) je by patřily spíše do druhé kapitoly, kde mají číslovky kompoziční funkci, než do první.

V zajímavé (a již dříve publikované) úvaze o tom, proč se z Jóbovy restituce v závěru knihy vymykají počty jeho dětí, které zůstávají stejné jako před zkouškou, autor uzavírá: "pečlivé pozorování číselných údajů [... může] přinést zajímavou teologickou výpověď tohoto díla." To je ovšem poněkud silně formulováno. Charakteristické pro sz podání i v případě knihy Jób je právě to, že představa vzkříšení není komunikováno formou výpovědi, ale maximálně náznakem, otevřeného ovšem i jiným interpretacím.

III. Hodnocení formální

Práce je psaná pečlivě jak po jazykové stránce, tak po stránce grafické. Občasná syntaktická a stylistická zaškokbrnutí neruší tolik jako místy až příliš komplikovaný jazyk (co počít s větou "Potenciální vliv gematrie na podobu některých slov nebo na uvedení některých explicitních číselných údajů budu nazývat gematrickým zřetelem, kterým tedy při ustalování konsonantního textu Tenachu rozumím působení percepce písmen hebrejské abecedy zároveň jako čísel od 1 do 400"? (str. 7) Latinský termín, používaný k vyjádření aproximativních datací, zní *a quo* a *ad quem*, autorovo *ad quo* je hybrid, podle souvislosti zřejmě má na mysli *ad quem* (str 8nn). Několikaslovné hebrejské citace autorovi velmi často přepadají na další řádek. Způsob citování jiných autorů se sice lehce odlišuje od normy UK ETF, v rámci práce je ale konzistentní.

Práce obsahuje věnování, poděkování a prohlášení o samostatném vypracování, anglickou anotaci a klíčová slova, obsah a seznam použité literatury a zkratk. Má 61 stran.

IV. Závěr

Výše uvedené kritické poznámky k práci mají být kolegiálním rozhovorem a zásadně neoslabují celkově dobrý dojem z objevné amnoho úsilí stojící práce. Při úvahách o hodnocení navrhuji vycházet od stupně výtečně.

Petr Sláma, 21. srpna 2007

Lukáš Klíma, Číselné funkce, oponentský posudek